

**Koncepce rozvoje Ústavu pro archeologii
Filozofické fakulty Univerzity Karlovy
pro období 2022–2025**

Úvod

Ústav pro archeologii FF UK (UPA) je živým a badatelsky orientovaným univerzitním pracovištěm, které poskytuje zázemí pro výuku a komplexní studium minulých společností, a to zvláště na základě hmotných pramenů. Tím přispívá k tomu, že Filozofická fakulta nabízí studium minulosti v unikátní šíři a globálním měřítku. Pracovníci/ice UPA kladou důraz na rozvoj unikátních mezioborových přesahů, inovativně koncipované úkoly, týmovou spolupráci napříč fakultou, dlouhodobě udržitelné mezinárodní kontakty a řešení společensky závažných témat, včetně jejich prezentace ve veřejném prostoru. UPA je v rámci UK zapojen do dvou vědních oborů v rámci odlišných vědních oblastí – archeologie a medievistiky. Externí spolupráce je primárně rozvíjena s Archeologickým ústavem AV ČR, Praha, v.v.i., což je explicitně zakotveno i v nové akreditaci doktorského studia a v neformální platformě *Postgraduální škola archeologie*. Spojení studentů s oborovou praxí zajišťuje smluvně zaštitěná spolupráce s Národním památkovým ústavem, odborné územní pracoviště Praha.

Předkládaná koncepce navazuje na předcházející (2019–2022), dále na aktuální Strategický záměr FF UK (2021–2025), na Koncepci rozvoje FF UK pro období 2022–2026 a také plány rozvoje vědních oblastí Archeologie a Literatura-Medievistika v rámci programu Cooperatio. Reflektuje rovněž návrhy Karierního řádu, hodnocení akademických pracovníků/ic FF UK a principy reformy doktorského studia.

1. Hlavní oblasti rozvoje – archeologie a medievistika

Archeologie na FF UK je do vysoké míry fragmentarizována a jednotlivá pracoviště se liší ve svých badatelských, pedagogických i personálních strategiích. V následujícím období je proto důležité docílit toho, aby archeologie na FF UK vystupovala směrem navenek jednotně a prohloubila se i komunikace mezi UPA, UKAR, ČEgU a USJ ve všech podstatných aspektech jejich fungování. Příznivou platformu k tomu nabízí univerzitní program Cooperatio.

Tradičně silnou a v mezinárodním měřítku i respektovanou stránkou UPA je interdisciplinárně pojatá archeologie středověku. To v minulosti vedlo k opakované snaze

integrovat medievisty v rámci FF UK, ale teprve v předchozích letech bylo toto úsilí úspěšné. Členové UPA se intenzivně zapojili do nově etablované fakultní platformy, která umožňuje studium středověké společnosti jako celku, a to napříč jinak velmi rozrůzněnými obory (virtuální *Centrum pro studium středověku*, Progres Q07). Mírou propojení medievisticky orientovaných studentů, akademických i vědeckých pracovníků/ic, sdílením témat a utvářením badatelských týmů je tak FF UK jedinečná v národním i evropském měřítku. To se odráží mimo jiné ve vysoké míře grantové úspěšnosti (GA ČR, START, PRIMUS). Cílem pro následující období je proto využít maximum příležitostí, které interdisciplinární medievistika nabízí (internacionalizace, projektová činnost, publikační výstupy, monografické řady *PRAMS* a *Medium*) a ve spolupráci s dalšími základními součástmi připravit a realizovat nový studijní program *Středověká studia*. Oporou k tomu je činnost v rámci příslušného programu Cooperatio Literatura-Medievistika.

Těsná provázanost archeologie a medievistiky s moderními technologiemi a analytickým i vizualizačním software umožňuje efektivní rozvoj moderního oboru *Digital Humanities*. V tomto směru lze očekávat spolupráce UPA s dalšími základními součástmi FF UK.

Dosud opomíjenou oblastí, pro jejíž rozvoj nabízí FF UK mimořádný potenciál, je obecné studium hmotné a vizuální kultury. V období 2022–2025 proto v těsné spolupráci s Ústavem etnologie hodláme testovat možnosti širšího výzkumného i pedagogického záměru, jenž by integroval alespoň některé příslušné obory na FF UK.

2. Personální rozvoj

Uplynulé období

- Počet akademických pracovníků/ic zůstal v uplynulém období stabilní, došlo nicméně ke kariérním posunům. UPA aktuálně zahrnuje pět akademických pracovníků/ic, konkrétně jednoho profesora, dva docenty, jednoho odborného asistenta a jednu lektorku (L2) s částečným úvazkem (0,6).
- Díky soustavné projektové činnosti se členy ústavu stali tři vědečtí pracovníci/ice–medievisté/ky s podílem na výuce (postdoc M. Vargha, L. Ferenczi, M. Janovský) a doktorand–medievista řešící prestižní projekt START (N. Jansens). Kolem těchto pracovníků/ic zároveň krystalizují badatelské týmy zahrnující doktorandy/ky a magisterské studenty/ky.

- Pozitivně se změnila míra internacionalizace a také genderová i generační vyváženost ústavu. Dva postdoci mají zahraniční doktoráty (CEU) a ze zahraničí pochází i doktorand řešící projekt START, studující zároveň v režimu *cotutelle* (Heidelberg).
- Každodenní chod ústavu zajišťuje administrativní pracovnice, slučující nově pozice tajemníka, sekretářky a knihovnice (R. Šmidtová).
- Na výuce se každoročně podílí kolem patnácti externích specialistů/ek, z velké části pracovníků/ic Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v.v.i. (ARUP).
- Aktuální složení ústavu je mimořádně pestré, každý z jeho členů má specifický badatelský profil a také odlišný poměr výukových a badatelských aktivit.
- Mezi devíti akademickými a vědeckými pracovníky/icemi jsou zastoupeny dvě ženy (VP2, L2), dva akademici jsou v důchodovém věku (profesor, docent), věk ostatních se pohybuje v intervalu 31 až 43 let.

Příležitosti a hrozby

- V příštích třech letech dojde ke generační obměně, konkrétně ke snížení dvou úvazků v důsledku faktického odchodu do důchodu. Plánujeme proto postupně vypsát dvě výběrová řízení na pozici odborných asistentů/ek, popř. docentů/ek. Mimo primárního důrazu na excelentní badatelský a pedagogický profil bude zohledněna také internacionalizace a genderová vyváženost. Motivací pro nové členy/ky ústavu bude přátelské prostředí, možnost vytvářet silný badatelský tým, odpovídající finanční ohodnocení a maximální pomoc s přípravou projektových žádostí.
- V souladu s kariérním řádem bude vyžadován a podporován kvalifikační růst členů/ek UPA. Bude zahájeno habilitační řízení dr. Štefana (2022).
- U členů/ek ústavu s domácím doktorátem budou podporovány dlouhodobé zahraniční studijní, výzkumné i pedagogické pobyty. Usnadněn by měl být přechod mezi výzkumnými a akademickými pozicemi, zvláště u pracovníků/ic přicházejících ze zahraničí.
- Vytvořením tří postdokových medievistických pozic (2021) se podstatně zkvalitnila a znásobila aktivita ústavu ve všech podstatných sférách – významné publikační výstupy (impaktovaná periodika, prestižní nakladatelství), organizace mezinárodních konferencí, přednášky v angličtině a soustavná projektová činnost

(mezinárodní a také evropské granty). Předpokládáme, že díky generační obměně a potenciálnímu získání excelentního a motivovaného odborného asistenta lze stejným způsobem posílit i pre-/protohistoricky orientovanou část UPA. Cílem pro období 2022–2025 je proto udržet stávající medievistické badatelské pozice i příslušné týmy a zároveň vytvořit podobnou strukturu i pro pre-/protohistorické období.

- Důležitá bude podpora a motivace externistů a spolupráce s ARUP (možnost vést diplomové a doktorské práce, odpovídající finanční ohodnocení).
- Předpokládáme pokračovat v personální spolupráci s dalšími pracovišti FF UK (UKAR, UČD, UE).

3. Pedagogická činnost

Uplynulé období

- UPA zajišťuje výuku bakalářského, navazujícího magisterského a doktorského studijního programu *Archeologie pravěku a středověku* (plná i sdružená forma studia; akreditace platné do roku 2028). Aktuálně je v těchto programech (oborech) zapsáno **105** studentů, včetně jednoho doktoranda v režimu *cotutelle*.
- Počet každoročně zapsaných Bc. studentů v letech 2019–2021 oproti předchozím rokům stoupl, což lze připsat mimo jiné soustavné prezentaci studia archeologie na UPA a FF UK obecně (nové webové stránky, aktivita na sociálních sítích, Mezinárodní den archeologie, atraktivní prezentace na Dni otevřených dveří, kurzy pro uchazeče i úspěšné absolventy pořádané studentským spolkem).
- Množství zahraničních studentů v roce 2020 a 2021 se vlivem pandemie sice snížilo, ale výměnné pobyty s klíčovými partnery se přesto udržely (NUI Galway, univerzita Wrocław). Na naší straně v tom velkou roli sehrálo cílené doporučení výjezdů s ohledem na témata zadaných absolventských prací.
- Doktorandi UPA jsou aktivní v interních projektových žádostech (GA UK, START, interní soutěže v rámci medievistického SVV a Progresu Q07).
- Studenti a doktorandi UPA pravidelně získávají prestižní badatelská i další ocenění (*Cena Jana Rulfa* udělovaná ARUP, cena *Zlatý Mamut* udělovaná brněnskými archeologickými institucemi, ocenění Komise pro vědu FF UK).
- V akademickém roce 2019/2020 naběhla nová akreditace, přičemž zkušenosti a vnitřní hodnocení po prvních třech letech motivují k formálním úpravám. Výrazně

stoupl počet nabízených povinně volitelných přednášek, zpravidla zajišťovaných externími specialisty. Tyto PVP propojují výuku s aktuálními badatelskými tématy a trendy.

- Díky zahraničním vědeckým pracovníkům/icím (postdokům), nadaným doktorandům/kám a externistům se dařilo pravidelně realizovat anglickojazyčné přednášky každý semestr.
- Intenzivní je publikační i projektová činnost a zahraniční mobilita doktorandů/ek. I přes pandemii se daří udržovat každoroční mezinárodní seminář *Doktorandský trojúhelník* (ČR – Polsko – Německo).
- Podařilo se založit tradici interdisciplinárních mezinárodních seminářů v rámci 4EU+ Alliance (Praha–Heidelberk–Kodaň: 4EU+ graduate seminar: *Continuity and contact: Language and material culture at the roots of European diversity*).
- Tradiční letní terénní praxe probíhala na hradišti Praha-Vinoř a byla financována z interních vědeckých prostředků (Progres Q09). Studenti měli možnost podílet se i na terénním výzkumu na klíčové protohistorické lokalitě Býčí skála, okr. Blansko (Z. Mírová, ve spolupráci s UP Olomouc).

Příležitosti a hrozby

V následném období hodláme využít stoupající míru příležitostí pro:

- internacionalizaci studia v rámci mezinárodní spolupráce a mobilit (zejména v rámci 4EU+, Erasmus+, Anglo-Czech Fund);
- výměnu a vzájemné vedení témat absolventských prací se zahraničními partnerskými pracovišti (Univ. Toulouse – Jean Jaurès);
- excelentní publikační a badatelské výsledky doktorandů/ek i talentovaných NMgr. studentů (interdisciplinární spolupráce napříč FF UK, spolupráce s ARUP, využití interních prostředků SVV a Cooperatio, podpora badatelských týmů, integrace doktorandů a studentů do výzkumných projektů, synergie s aktivitami studentského spolku Archeoffuk);
- rozvoj sdružené formy studia, a to díky potenciálně nově akreditovaným *Středověkým studiím*;
- propojení výuky a terénní i muzejní praxe, zapojení studentů do badatelské praxe (odborné stáže studentů na pracovištích Národního památkového ústavu, Národního muzea a ARUP);

- výuku moderních technologií, GIS software, statistických programů a přírodovědných metod díky aktuálně běžícím badatelským projektům a specializovaným postdokům (M. Janovský, L. Ferenczi, M. Vargha). U těchto předmětů předpokládáme atraktivitu i pro studenty dalších oborů na FF UK (průsečky s *Digital humanities*).
- doladění stávajících akreditací na základě dosavadních zkušeností a studentských evaluací (pre-/protohistorické semináře, výuka cvičení a praktických předmětů, kurzy v angličtině). Průběžná aktualizace povinně volitelných přednášek.
- sdílení výuky, přístrojového vybavení, exkurzí a podle možností i terénních archeologických praxí s UKAR.

Mimořádně závažným problémem je překračování standardní délky doby všech forem studia (80–85 %). Situaci hodláme zlepšit jak důslednou kontrolou rozsahu a míry realizovatelnosti absolventských prací, tak formální úpravou běžících akreditací na základě dosavadních zkušeností a studentských evaluací.

U doktorského studia řešení spatřujeme v provázání témat zadávaných doktorských prací s výzkumnými projekty. V optimálním případě by každý interní doktorand/ka kombinoval stipendium a honorované badatelské místo (FF UK nebo ARUP). Větší důraz je třeba rovněž klást na kontrolu průběžného stavu doktorské práce (ve spolupráci s OR a školiteli).

Další významnou hrozbou a zároveň příležitostí je financování tradičních letních praxí. V tomto směru bude třeba díky jednotě výzkumu a výuky přenést dosavadní financování z vědeckých prostředků ukončeného programu Progres Q09 na program Cooperatio. Předpokládáme součinnost s UKAR.

4. Věda a výzkum

Uplynulé období

UPA využívá přirozenou atraktivitu a vědecko-výzkumný potenciál, který dnes archeologie nabízí mimo jiné díky interdisciplinaritě, kontaktu s přírodními vědami, moderním technologiím a sofistikovaným metodám. I z toho důvodu se daří dosahovat excelentních publikačních výsledků, získávat grantové prostředky a prohlubovat míru internacionalizace. UPA v tomto dlouhodobě sleduje rozvojovou trajektorii charakteristickou pro všechna archeologická pracoviště, ať fungující v rámci FF UK nebo jiných českých univerzit. Strategickými zahraničními partnery UPA jsou aktuálně

pracoviště na univerzitách v Heidelbergu, Toulouse (Jean Jaurès), Galway, Wrocławu a Bamberku.

Členové/ky UPA si uvědomují, že rozvíjí archeologii jako živý a moderní obor ve světě, jenž se rychle mění, čelí sociálnímu i ekonomickému neklidu a vážným environmentálním problémům. Podle toho jsou volena i klíčová témata tak, aby byla společensky aktuální a z perspektivy univerzitního prostředí přispívala k dlouhodobě udržitelnému rozvoji evropské společnosti. Pozornost je proto soustředěna na soustavný teoretický, metodologický i empirický výzkum (1) formování sociálních a kulturních identit, v nichž má kořeny současná společnost, (2) vztahu mezi jazykem, sociálními identitami a hmotnou kulturou, (3) lidského impaktu na přírodní prostředí, (4) růstu sociální komplexity a počátky raných státních útvarů, (5) sociální nerovnosti a mobility, migrace, ekonomického růstu, proměn a krizí, (6) městského prostředí.

- Aktuálně jsou na UPA řešeny dva projekty GA ČR (jeden standardní a druhý mezinárodní s univerzitou v Heidelbergu /GA ČR-DFG/), projekt PRIMUS, doktorandský projekt START, minigrant v rámci aliance 4EU+, propojující archeologii a lingvistiku (s univerzitou v Kodani a Heidelbergu), a tři projekty GA UK.
- Hodnoceny jsou jedna projektová žádost GA ČR EXPRO, jeden mezinárodní a jeden standardní projekt GA ČR.
- Velká část výzkumných a publikačních aktivit je stále realizována mimo grantovou podporu (např. prof. Klápště – archeologie středověkého Mostu).
- V OBD vykazuje UPA každým rokem stále více položek, dlouhodobě stoupá i množství publikací v prestižních zahraničních nakladatelstvích a v databázi WoS/SCOPUS.

Příležitosti a hrozby

Hlavním a přirozeným úkolem pro období 2022–2025 je vytvořit příznivé podmínky pro úspěšnou realizaci všech běžících projektů. Zároveň budeme usilovat o jejich pokračování s cílem udržet stávající badatelské týmy a postdokovské pozice. Předpokládáme přitom, že badatelský a publikační potenciál UPA lze sérií efektivních kroků dále zvýšit, aniž by byla překročena mezní kapacita kolektivu akademických pracovníků/ic. Konkrétně budeme usilovat o:

- rozšířit spektrum podávaných badatelských projektů o prestižní evropské granty (MSCA – M. Janovský, starting ERC – M. Vargha, advanced ERC – T. Klír). Předpoklady pro to jsou systematicky vytvářeny internacionalizací, mezinárodními konferencemi, soustavným budováním odpovídajícího CV a účastí na příslušných workshopech v Praze (T. Klír, M. Janovský) a ve Vídni (M. Vargha).
- účastnit se širší škály výzev než dosud (NAKI, OP VVV, meziuniverzitní spolupráce, strategická univerzitní partnerství UK);
- díky novým pracovníkům/icím získat prestižní výzkumný grant zaměřený na pre-/protohistorické období (podávat kvalitní projektové žádosti jako závazný pracovní úkol);
- rozšířit strategická zahraniční partnerství tak, aby zahrnula i výzkum pre-/protohistorického období;
- pokračovat v organizaci prestižních mezinárodních konferencí (na jaro 2023 je plánována ustavujícího *Medieval Archaeology Congress* – MEDARCH);
- zapojit se do plánované struktury Výzkumných center FF UK.

V letech 2017–2022 byli pracovníci/ice UPA začleněni do Progresu Q09 (Historie – klíč k pochopení globalizovaného světa) a z menší části i Q07 (Centrum pro studium středověku FFUK). V rámci nového univerzitního programu Cooperatio jsou přibližně stejným dílem zapojeni do vědních oblastí Archeologie a Literatura-Medievalistika. Tím bude ovlivňována vědecko-výzkumná spolupráce s partnery napříč FF UK.

Specifickou oblast vědeckého rozvoje nabízí postupná tvorba udržitelných databází, jejich sdílení, prezentace a kontinuální využití více badatelskými týmy. Rozsáhlé databáze vznikly v rámci předchozích výzkumných projektů GA ČR a na jejich základě byly vytvořeny i speciální a veřejně přístupné aplikace (*Terežian Online: Sociální a ekonomické charakteristiky Čech v době panování Marie Terezie*. <http://oldcadasters.com/>). Další vznikají díky projektům PRIMUS a START. Budeme usilovat o rozvoj tohoto trendu v intencích *Digital humanities* a o spolupráci v podobě předávání zkušeností s dalšími zainteresovanými základními součástmi.

5. Ostatní oblasti rozvoje

Uplynulé období

- UPA získal moderní webové stránky podle fakultního vzoru a je aktivní na obvykle sdílených sociálních sítích.

- *Knihovna UPA* má oborový status a patří mezi trojici největších knihoven svého druhu v ČR. Situace knihovny je stabilizována, každoroční růst je zajištěn souběhem grantových prostředků a domácí i zahraniční výměny. Stoupající nároky na prostorovou kapacitu jsou řešeny zčásti vyřazováním zbytných titulů a zčásti deponováním méně frekventovaných titulů mimo prostory v Celetné.
- *Centrum terénního výzkumu – archeologická základna FF UK v Mělníku* je základní podmínkou fungování UPA. V důsledku ukrajinské krize byla nicméně poskytnuta uprchlíkům s tím, že nezbytně nutnou pracovní a prostorovou kapacitu dočasně a skutečně výjimečně poskytl partnerský ARUP, který sám naráží na své limity.
- *Studijní sbírkový fond* a jeho využití při výuce jsou stabilizovány (správce Z. Bláhová).

Příležitosti a hrozby

Jako podstatné vidíme:

- plně obnovit fungování *archeologické základny v Mělníku* po odeznění uprchlické krize;
- díky grantovým finančním prostředkům a projektu Cooperatio zajistit údržbu a obnovu software a technického vybavení pro výukové a badatelské aktivity, a to ve spolupráci s ARUP a UKAR FF UK (totální laserové stanice, duální set GPS Hiper pro, další GPS přístroje různých typů, dron a detektory kovů);
- periodikum *Praehistorica* směřovat k zařazení do databáze SCOPUS.

6. Výhled na období 2026–2027

UPA bude formován jako moderní univerzitní pracoviště rozvíjející interdisciplinárně orientovanou archeologii, medievistiku a studium hmotné kultury. Členové/ky UPA budou zapojeni do programu Cooperatio Archeologie a Literatura-Medievistika. Důraz bude kladen na efektivní fungování pracoviště v rámci FF UK, širší přínos celku a respektování Strategického záměru FF UK.

Personální rozvoj: Očekávat lze posílení kvalifikace pracovníků/ic v podobě zahájení jednoho jmenovacího a také habilitačního řízení. Ideálem pro roky 2026–2027 je kolektiv složený z mladší a střední generace pracovníků/ic – jednoho profesora/ky, dvou docentů/tek, dvou odborných asistentů/asistentek a jedné lektorky. Alespoň někteří z pracovníků/ic budou mít zahraniční doktoráty nebo významné zahraniční zkušenosti.

Součástí UPA bude tým projektově vázaných vědeckých pracovníků – postdoků a doktorandů.

Výuka: Ve spolupráci s dalšími ZS bude etablován nový studijní program *Středověká studia*. Připravována bude reakreditace studijního programu *Archeologie pravěku a středověku*. Maximálně využity budou průniky s UKAR (sdílené předměty, technika, terénní praxe, exkurze).

Věda a výzkum: Usilujeme udržet UPA jako atraktivní a intelektuálně inspirující pracoviště, optimální pro realizaci prestižních a rozsáhlých výzkumných projektů. Ideálem je výchova postdoků získávajících MSCA granty a také udělení prestižních ERC grantů. Předpokládáme etablování úspěšných badatelských týmů a vysokou míru internacionalizace, včetně další rozvoje spolupráce se strategickými partnery. Důležité bude pokračovat v propojování s dalšími pracovišti FF UK, a to nejen archeologickými.

Ostatní: Plánujeme modernizaci *archeologické základny FF UK v Mělníku*, včetně nového přístrojového vybavení. Předpokládáme také získání některých prostor v Celetné, které by umožnily fungování UPA jako standardního univerzitního archeologického pracoviště (prostory pro cvičení a práci s materiálem přímo v Celetné, prostory pro vědecké pracovníky a badatelské týmy).

V Praze, 13. června 2022

doc. PhDr. Tomáš Klír, Ph.D.
Ústav pro archeologii FF UK